

ΝΙΤΣΑ Κ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ

ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ

Απόψε χτυπούνε τις γυναίκες

– Μαρτυρία –

ΝΙΤΣΑ Κ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ

ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ – Απόψε χτυπούνε τις γυναίκες

...τα καλύτερα χρόνια της ζωής μας τα περνάμε μέσα στο καμίνι αυτό της εξορίας. Σφυρηλατηθήκαμε σαν το σίδε-ρο που το καίει η φωτιά, σκληρώναμε πριν προλάβουμε ακόμα να ζήσουμε την τρυφερή μας ηλικία. Σβήσαμε κά-θε όνειρο. Πνίξαμε τις επιθυμίες. Σα να μη μας έφτανε που ζήσαμε την πείνα, την κατοχή, το μίσος του εμφυλί-ου, τις εξορίες στη Χίο, στο Τρίκκερι, έπρεπε τώρα να γνωρίσουμε και τι θα πει Μακρόνησος.

Η ζωή μάς είχε κλείσει για καλά τις πόρτες της. Για μας, τα νιάτα του '50 δεν υπήρχαν πανεπιστήμια, σχολεία κι έρωτες. Για μας έτυχαν οι φυλακές, τα στρατόπεδα, οι εκτελέσεις, οι εξορίες. Σε μας έτυχε ο μεγάλος λαχνός να ζήσουμε τις συνέπειες του εμφύλιου σπαραγμού. Να δούμε και να μάθουμε την ακριβή σημασία των λέξεων:

Αλφάδιασμα - Καψόνια - Δήλωση - Τυραννία

Παρ' όλα αυτά η γενιά αυτή στάθηκε άξια και αδάμαστη. Όταν μας φέρανε στη Μακρόνησο, ο Βασιλόπουλος, δι-οικητής του τάγματός μας, είπε: «Υπόθεση 10 ημερών». Τόσο μας είχε εκτιμήσει. Όμως η πορεία τού απέδειξε το αντίθετο. Παρ' όλα τα οργανωμένα εξοντωτικά μέτρα, οι γυναίκες στάθηκαν παλικάρια. Με τίποτα δεν τσάκισαν την ψυχή και το ηθικό τους.

ΑΘΗΝΑ 2004

Η Νίτσα Γαβριηλίδου γεννήθηκε το 1925 στο χωριό Κοκκινιά του Κιλκίς. Οι γονείς της ήρθαν πρόσφυγες από τον Καύκασο της Ρωσίας το 1920 και στην αρχή ασχολήθηκαν με τη γεωργία. Πρωτοοργανώθηκε στην ΕΠΟΝ το 1943 στο Γυμνάσιο του Κιλκίς. Το Μάιο του 1944 η Οργάνωση προωθεί αυτήν και τη μεγάλη της αδελφή στην Ελεύθερη Ελλάδα για να συναντήσουν τον πατέρα τους, που έπαιρνε μέρος στην Κυβέρνηση του Βουνού (ΠΕΕΑ – Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης). Εκεί της δίνεται η ευκαιρία να παρακολουθήσει τις εργασίες του Εθνικού Συμβουλίου στις Κορυσχάδες.

ΕΠΙΧΡΗΣΙΜΟΣ
Απόψε χτυπούσε τις γυναίκες

© Νίτσα Γαβριηλίδου, 2004
Ευρυνόμης 80, Ζωγράφου 157 71
Τηλ.: 210 7753348

Στο εξώφυλλο η Φωτούλα Φίλου και σε πρώτο πλάνο η μικρούλα, που βρήκε λίγο βροχόνερο και δροσίζεται στη λεκάνη. Μέσα στις πυρακτωμένες σκηνές δεν μπορείς ούτε ν' αναπνεύσεις.

Αφιερώνεται σ'όλες
τις συνεξόριστές μου

ΝΙΤΣΑ Κ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ

ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ

Απόψε χτυπούνε τις γυναίκες

– *Μαρτυρία* –

ΑΘΗΝΑ 2004

Το λιμάνι του Α' όρμου, όπου αποβιβαστήκαμε. Σε πρώτο πλάνο ο χοιματόδρομος, που θα μας οδηγήσει στον κλιβό μας.

ΠΑΤΑΜΕ ΤΑ ΧΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΥ

Ύστερα από τόσες ταλαιπωρίες και την υπερβολική κούραση με το ξεφόρτωμα, το πρωινό εκείνο της 27 Ιανουαρίου πατούσαμε τα χώματα της Μακρονήσου. Βρεθήκαμε αμέσως μπροστά σε μια κουστωδιά από Αλφαμίτες (Αστυνομία Μονάδος) και αξιωματικούς του Α2. Με τις άσπρες γκέτες στις αρβύλες, τον άσπρο ζωστήρα στη μέση τους, με το πιστόλι να κρέμεται από τη μια μεριά κι από την άλλη το βούρδουλα μας περιτριγυρίζουν επιθετικά. Οι φυσιογνωμίες όλων άγριες, βλοσυρές. Πιο πέρα ακούγεται ένα τραγούδι:

*«Από κάθε γωνιά σου Ελλάδα
μαζεμένοι σ' αυτό το νησί
στο μεγάλο σχολειό σου πατρίδα
που το λεν ΑΕΤΟ-ΕΣΑΪ*

Σε λίγο σταματά το τραγούδι κι ακούγονται ζητωκραυγές: «Ζήτω ο Βασιλόπουλος!». «Ζήτω ...ω ...ω!». Κείνη τη στιγμή πλησίαζε ο διοικητής του ΑΕΤΟ με τη σωματοφυλακή του. Ένας στρατιωτικός, μάλλον μετρίου αναστήματος, συνοδεία με το σκύλο του πλησίασε τις γυναίκες. Αφού έφτασε κοντά μας, άρχισε να μας παρατηρεί μ' ένα εξεταστικό βλέμμα, λες και ήθελε να μας σφυγμομετρήσει.

Όταν ο Αναγνωστόπουλος, που μας συνόδευε, τον ρώτησε: «Λοιπόν, τι λες;», ο Βασιλόπουλος του απήντησε κοφτά: «Υπόθεση το πολύ δέκα ημερών». Τόσο μας είχε εκτιμήσει στα χάλια που μας

έβλεπε. Ο Αναγνωστόπουλος όμως συνέχισε: «Α! μην τις βλέπεις έτσι. Είναι σκληρά καρύδια οι γυναίκες».

Με τις σφυρίχτρες και τα ρόπαλά τους οι Αλφαμίτες μας διατάζουν να μπούμε σε εξάδες για να μας οδηγήσουν στον καταυλισμό μας. Με τις κούτες και τα συμπράγκαλά μας το περπάτημα είναι κωμικοτραγικό. Μας συνοδεύουν φάτσες άγριες, έτοιμες στο παραμικρό να μας επιτεθούν. Η φάλαγγά μας βαδίζει σιωπηλά. Παρατηρούμε μόνο αυτό που φαίνεται μπροστά μας. Όλα είναι παγερά, πρωτόγνωρα. Ακόμη κι η φύση είναι άγρια κι αφιλόξενη. Από το βουητό της θάλασσας ως τη γύμνια του νησιού όλα είναι αποκρουστικά και κρύα. Μπροστά μας ένας στρατιωτικός καταυλισμός με σκηνές κι ανάμεσα να περνάμε εμείς οι γυναίκες.

Στη Μακρόνησο από την ώρα που πατάς το πόδι σου παύεις να είσαι αυτό που είσαι, γίνεσαι οπλίτης. Έτσι, ας είμαστε γυναίκες, ο καταυλισμός μας έχει την ονομασία ΑΕΤΟ-ΕΣΑΓ (Πρώτο Ειδικό Τάγμα Οπλιτών - Ειδική Σχολή Αναμορφώσεως Γυναικών).

Το μάτι μας έχει πήξει κυριολεκτικά από το χακί και τ' αυτιά μας κοντεύουν να σπάσουν από τα μεγάφωνα, που τοποθετημένα κάθε είκοσι μέτρα μεταδίδουν στη διαπασών συνθήματα, όπως: «Ελληνίδες, δεν ταιριάζουν στα χέρια σας οι αλυσίδες του κομμουνισμού», «Ελληνίδες, γυρίστε πίσω στα σπίτια σας. Ζητήστε τη συγγνώμη της πατρίδος σας»

Όσπου να φτάσουμε στις σκηνές μας, τα συνθήματα αυτά δεν πάψανε να ηχούν και να ερεθίζουν άσχημα τ' αυτιά μας. Σε λίγο ξανακούγεται το τραγούδι:

*Μολυσμένη ως τώρα η ψυχή μας
θέλει βάπτισμα ξανά εθνικό, ναι εθνικό
φόβο πια δεν θα έχει η φυλή μας
απ' τον άτιμο κομμουνισμό.*

Ξαφνικά, εκεί που βαδίζαμε, αντικρύσαμε πίσω από ένα συρματοφραγμένο χώρο ένα θέαμα αξέχαστο: άντρες σαν ράκη, κακοντυμένοι, μισόγυμνοι να τουρτουρίζουν μέσα στο παγωμένο αγιάζι και να ψάχνουν δειλά, ντροπαλά, γαντζωμένοι πάνω στα σύρματα, πρόσωπα αγαπημένα. Ήταν οι «ανανήψαντες». Έτσι λέγαν τα παιδιά που δεν άντεξαν στα βασανιστήρια και υπόγραψαν τη «δήλωση μετανοίας». Ήταν οι χιλιάδες προληπτικά συλληφθέντες από τις επιχειρήσεις του Πετζόπουλου και άλλοι.

Πόσο υπόκωφα φτάναν στ' αυτιά μας τα διάφορα ονόματα που ξέφευγαν από κείνα τα πικραμένα χείλη των πατεράδων, των αδελφών, που έβλεπαν να περνούν από δίπλα τους πρόσωπα αγαπημένα:

Μαρία!, μητέρα! Πόσο μεγάλος ήταν ο πόνος κι η αγωνία τους βλέποντας να περνά από μπροστά τους μια φάλαγγα από γυναίκες. Ξέρανε. Πέρασε από το πετσί τους η «αναμόρφωση», γι αυτό αγωνιούν και τρέμουν για τον ερχομό μας.

Πατήσαμε τα χώματα της Μακρονήσου με την ψυχή μας πέτρα. Δεν ξέραμε τι μας περίμενε. Η διοίκηση όμως είχε καλά μελετημένο και στρωμένο το σχέδιό της.

Όταν φτάσαμε στον κλωβό των γυναικών, είδαμε να μας περιμένουν οι στημένες άδειες σκηνές και βιαζόμασταν να μπούμε μέσα να τακτοποιηθούμε. Δεν φανταζόμασταν μόνο πως από κείνη κιόλας τη στιγμή θ' άρχιζαν τα Μακρονησιώτικα «καψόνια». Και πριν ακόμα ακουμπήσουμε τα πράγματά μας στη σκηνή, βάλθηκαν να μας περιφέρουν από τις πάνω σκηνές στις κάτω έτσι φορτωμένες όπως ήμασταν για να μας εξουθενώσουν. Ξεθεωμένες όλες μας από την κούραση δεν περιμέναμε παρά μόνο πότε θα ρίχναμε τα πράγματά μας στη σκηνή για να ξεποστάσουμε λίγο.

Η ΜΕΡΑ ΤΟΥ ΞΥΛΟΔΑΡΜΟΥ

Όσπου έφτασε η 30 Ιανουαρίου. Μια ημερομηνία που έμεινε βαθιά χαραγμένη στη μνήμη κάθε γυναίκας που πέρασε από το Μακρονήσι. Μας ξυπνούν μέσα στ' άγρια χαράματα. Οι σκηνές μας γεμίσαν από ουρλιαχτά και βρισιές. Κλωτσούν τα στρώματά μας. «Την Παναγία σας Βουλγάρες, έφτασε η ώρα σας! Ξυπνήστε! Σήμερα θα σας πάρουμε το αίμα! Όλες έξω και κατεβείτε γρήγορα στο Θέατρο». Και τα μεγάφωνα να φωνάζουν συνέχεια: «Προσοχή! Προσοχή! Όλες οι γυναίκες του ΕΣΑΓ να κατέλθουν στο χώρο του Θεάτρου».

Μισοκοιμισμένες ακόμη ψάχνουμε μες στο σκοτάδι ρούχα χοντρά για να ντυθούμε όχι τόσο για να μην κρυώσουμε, όσο να μην πονέσουμε από το ξύλο. Η επιθυμία για τη σωματική μας ανάγκη είναι έντονη μα και η παρουσία τους μες στη σκηνή μάς δυσκολεύει. Η κάθε μία βολεύεται όπως μπορεί, ακόμα και σε κονσερβοκούτια.

Έξω το κρύο πολύ τσουχτερό. Ός και τα στοιχεία της φύσης τα βάλανε μαζί μας. Η ηθοποιός Αλέκα Παϊζη φορά τη γούνα της ανάποδα. Η Ίρμα της λέει πως μοιάζει με ανάποδη αρκούδα. Κι εκείνη, βλέποντας την Ίρμα να φορά παντελόνι, πάνω από αυτό χοντρό φόρεμα και τη ζακέτα της με κουκούλα, της απαντά: «Κι εσύ μοιάζεις με τρίπατο σπίτι». Προσπαθούμε να διασκεδάσουμε την αγωνία μας.

Οι Αλφαμίτες μας συνοδεύουν με ρόπαλα και βρισιές. Οι φωνές τους άγριες, κανιβαλικές, μας πήραν το κεφάλι. Είναι

οπλισμένοι, λες και μας πάνε για εκτέλεση. Είναι χαράματα. Τα πρόσωπα όλων αγουροξυπνημένα. Αλαφιασμένες οι καρδιές. Μάτια ορθάνοιχτα που κοιτούν η μία την άλλη. Το βλέμμα των Αλφαμιτών βλέμμα μαστουρωμένων ανθρώπων. Μας κατεβάζουν στην πλατεία του Θεάτρου.

Για μια στιγμή η Αννούλα μου δείχνει την ζωγράφο Κατερίνα Χαριάτη. Έχει τυλίξει το κεφάλι της με μια μαντήλα με κρόσια και μοιάζει σαν τους κουρσάρους. Προσπαθούμε και οι δύο να κρύψουμε το νευρικό μας γέλιο, που συχνά μας βρίσκει όταν οι στιγμές είναι τραγικές.

Στο Θέατρο μας διατάζουν να καθήσουμε κατάχαμα. Κουλουριαζόμαστε η μία δίπλα στην άλλη. Είμαστε καθισμένες πάνω στα πόδια μας. Γύρω από το τοιχάκι που έχει ο περίγυρος του Θεάτρου στέκονται Αλφαμίτες οπλισμένοι. Όλοι είναι σε κίνηση, όλοι φουριόζοι και βλοσυροί. Λες και κάνουν άμιλλα ποιός θα φανεί σκληρότερος από τον άλλο. Πάνω από χίλιες γυναίκες στριμωχόμαστε η μία δίπλα στην άλλη, ενώ οι Αλφαμίτες φωνάζουν συνέχεια: «Όλες κάτω, καθίστε κάτω!», και οι σφυρίχτρες τους μας πήραν το κεφάλι.

Φορτισμένες οι ψυχές μας, το μυαλό μας σταματά στη σκέψη τι θα γίνει τώρα, πώς θ' αρχίσει το ξύλο με μας. Έχουμε ακούσει τόσα από τους άντρες. Με την αγωνία σε ένταση και με κομμένη την αναπνοή περιμένουμε. Τα όμορφα πρόσωπα των κοριτσιών μας τώρα γίνονται αγνώριστα. Φορέσανε τη μάσκα του τρόμου.

Τα μικρά παιδάκια σφιγμένα γύρω από το λαιμό της μάνας τους παρακολουθούν ανυποψίαστα μα και τρομαγμένα. Όλες οι αισθήσεις μας σε υπερένταση. Ακούμε φωνές, προστάγματα στρατιωτικά, λες και πρόκειται να δοθεί μια στρατιωτική μάχη. Τα μεγάφωνα καλούν τους κουρείς του Τάγματος. Αστραπιαία κοιταζόμαστε όλες μεταξύ μας. «Να κατέλθουν οι γιατροί και οι

τραυματιοφορείς του λόχου». Μερικές γυναίκες αποχωρούν.

Όλοι οι αξιωματικοί του Α2 με τους Αλφαμίτες οπλισμένους βρίσκονται επί ποδός. Ανάμεσά τους και ο περιβόητος Ιωαννίδης της Χούντας, που φωνάζει: «Εμείς δεν είμαστε ανθρωπιστές, είμαστε κτήνη και θα σας εξοντώσουμε!».

Στην εξέδρα εμφανίζεται ο Παπαγιαννόπουλος. Φοράει πάντα ένα δερμάτινο σακκάκι και παίζει το μαστίγιό του επιδεικτικά. Τα μεγάφωνα με τα συνθήματά τους εντείνουν την ψυχολογική πίεση των γυναικών. Άγριος και απειλητικός ο Παπαγιαννόπουλος μας λέει πως είναι η τελευταία ευκαιρία που μας δίνεται να φύγουμε στα σπίτια μας. Τα γραφεία του Α2 είναι ανοιχτά και μας περιμένουν. Μετά κοιτάζει την ώρα του και μας δίνει ακόμη ένα τέταρτο προθεσμία. Κάθε τόσο ξανακοιτάζει την ώρα του και μας λέει πως σε λίγο θα είναι πολύ αργά.

Μερικές γυναίκες φεύγουν από το θέατρο, ενώ τα μεγάφωνα δεν παύουν να μας καλούν να περάσουμε από τα γραφεία να τακτοποιηθούμε. Οι Αλφαμίτες περιφέρονται ανάμεσά μας, μας προτρέπουν για τη δήλωση: «Τι καθόσατε και δεν πάτε στο Α2. Τόσοι και τόσοι υπέγραψαν. Εσείς θα γίνετε ηρωίδες;» Όλες είμαστε σιωπηλές και μόνο η ανάσα μας ακούγεται βαριά.

Σε λίγο φωνάζει να βγούνε έξω από το θέατρο οι ανταρτίνες, περίπου 120 γυναίκες, που ενώ υπέγραψαν στη Λάρισα, τις φέρανε επίτηδες μαζί μας από το Τρίκκερι για να πάρουν το απολυτήριο εδώ στη Μακρόνησο και να φανεί έτσι πως υπογράψανε πολλές γυναίκες.

Στη συνέχεια διατάζει να πάρουν τα μωρά από τις μωρομάνες με τα λόγια: «Δεν είναι άξιες αυτές να μεγαλώνουν Ελληνόπουλα». Κι είναι άξιοι αυτοί που χωρίζουν το παιδί από τη μάνα. Άραγε σκεφθήκανε καθόλου οι δάσκαλοι αυτοί της «ηθικής αγωγής» τι αισθήματα δημιουργούσαν στις τρυφερές ψυχές των παιδιών οι φοβερές αυτές εικόνες, τι βιώματα θα μπορούσαν να σέρ-

νουν σ' όλη τους τη ζωή τα παιδάκια αυτά, καθώς βλέπανε να κλωτσούν τις μανάδες τους, να τις βρίζουν με τα χειρότερα λόγια, να τις ταπεινώνουν.

Χθες ακόμα τα παιδάκια αυτά ψάχναν τις μανάδες τους μέσα σ' εκείνο το αλαλούμ που δημιούργησαν τα καψόνια τους με τις μετακινήσεις μας στις σκηνές. Γι αυτό σήμερα τα έβλεπες να κρέμονται στο λαιμό της μάνας τους τόσο σφιχταγκαλιασμένα. Οι δήμειοι όμως τ' άρπαξαν με το ζόρι. Και το κλάμα των παιδιών αντήχησε πάνω σ' όλο το Μακρονήσι. Έσχισε τις καρδιές όλων μας. Κι όλα αυτά για να εκβιάσουν τις μανάδες τους και να πάνε να υπογράψουν ένα χαρτί που θα λέει: «Όλως αβιάστως και αυθορμήτως αποκηρύσσω με όλην την δύναμιν της ψυχής μου τον ξενοκίνητον συμμοριτισμόν, το εθνοκτόνον ΚΚΕ και τας παραφυάδας αυτού...». Αυτή ήταν η «δήλωση μετανοίας».

Μα όσο έβλεπαν πως καμιά δεν κουνιόταν από τη θέση της, τόσο σκύλιαζαν ή αρχίζαν τις κλωτσιές και τα μαλλιοτραβήγματα.

Κάποιος Αλφαμίτης τραβάει μέσα από το σωρό μια κοπέλα και την αρχίζει στο ξύλο εκεί μπροστά στα μάτια μας. Είναι η Άννα Δαγκλή. Την χτυπάει στο πρόσωπο, τραβάει τα μαλλιά της και την κατηγορίζει προς τη θάλασσα. Ένας άλλος ποδοπατά με τις αρβύλες του μια γυναίκα και την βρίζει συνέχεια. Τα νεύρα μας που έχουν δοκιμαστεί τόσο πολύ από το πρωί κοντεύουν να σπάσουν, τα μάτια μας συνέχεια καρφωμένα στις κινήσεις των Αλφαμιτών, που μπήκανε τώρα ανάμεσά μας και ψάχνουνε γνωστές τους. Μας κλωτσούν, μας χλευάζουν.

Σε λίγο ο Παπαγιαννόπουλος διατάζει: «Να σηκωθούν οι καθοδηγήτριες Σιάντου, Καραγιώργη, Παίζη». Τις βγάζουν από το Θέατρο και τις οδηγούν για την απομόνωση, ενώ ο Παπαγιαννόπουλος φωνάζει: «Καθ' οδόν, καθ' οδόν». Και οι Αλφαμίτες να τις χτυπούν συνέχεια στα πόδια.

Τα μεγάφωνα δεν λεν να σωπάσουν κι εμείς ξυλιασμένες

από το τσουχτερό κρύο του Γενάρη με μουδιασμένα τα πόδια και νηστικές περιμένουμε με αγωνία να δούμε πώς και πότε θα τελειώσουν όλα αυτά.

Για μια στιγμή κάποιος αναγνωρίζει την Αννούλα. «Εσύ δεν είσαι του Γιάννη Ποσάντζη η αδελφή;» Όπως βρίσκομαι δίπλα της η καρδιά μου κοντεύει να σπάσει. Τώρα λέω θα τις φάει. Θα την πάρει από κοντά μας. Ακούω το μπάτσο μα την αισθάνομαι δίπλα μου. Η Αννούλα γυρίζει προς την πλευρά μου. Τα πράσινα μάτια της μου χαμογελούν αινιγματικά.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα της έντασης και της ψυχολογικής βίας, ζήσαμε αρκετές ώρες στο χώρο του θεάτρου, όταν ακούσαμε τον Παπαγιαννόπουλο να μας κάνει την τελευταία του προειδοποίηση. Για μας, τα «γύναια» δεν θα υπάρξει κανένας πλέον οίκτος και μας παραδίδει στα χέρια των Αλφαμιτών.

Οι μαστόροι αυτοί της βίας και του εγκλήματος ξέραν τι είχαν να κάνουν και με μας, το πρόγραμμά τους το εφάρμοσαν τόσες φορές με τους άντρες. Ήταν το ίδιο, το ξέραν απ' έξω κι ανακατωτά.

Μας διατάζουν να μπούμε σε πεντάδες και στη συνέχεια μας οδηγούν προς τις σκηνές, που είναι στημένες, άδειες και μας περιμένουν. Μας βάζουν από σαράντα γυναίκες στην κάθε μία. Κάθε σκηνή θα ζησει το δικό της ξεχωριστό δράμα. Η σκηνοθεσία κι εκεί είναι έτοιμη. Διακρίνεις μερικά φορεία και τους Αλφαμίτες με το περιβραχιόνιο και τον κόκκινο σταυρό στο χέρι. Θα μας χρειαστούν για τις πρώτες βοήθειες.

Όλοι τους οπλισμένοι με πιστόλια στη μέση και στα χέρια ο καθένας κρατεί κι από κάτι ξεχωριστό. Βούρδουλα, συρματοσχοινα, βούνευρα, γκλομπ, όλα ήταν στην ημερησία διάταξη. Μα αυτά τα βλέπουμε. Κείνα που ήταν χειρότερα ήταν οι λάμες οι μεταλλικές που φορούσαν μερικοί μέσα στα γάντια τους. Αν τύχαινε κι έτρωγες κανένα μπάτσο από το χέρι εκείνο, μπορού-

σες νά 'χανες και την ακοή σου. Τα ξέραμε, μας τα είπαν όλα στο επισκεπτήριο οι δικοί μας.

Η παρέα μας στριμώχνεται σε μια γωνιά της σκηνής. Οι αδελφές Ελένη και Αθηνά Βασιλείου, η Ίρμα Τερζάκη, Η Μαρίκα Γαλέου, η Αννούλα Ποσάντζη, η Σιούρα και Αλίκη Ιωαννίδου κι εγώ.

Εμείς που είμαστε μια παρέα πολύ εύθυμη γενικά, τώρα μας έχει πιάσει το σοβαρό μας. Στεκόμαστε αμίλητες και αποφεύγουμε να κοιτάξουμε η μία την άλλη, κυρίως εγώ με την Αννούλα, γιατί δεν τόχουμε τίποτε ν' αρχίσουμε τα νευρικά μας γέλια. Πάντα σε τέτοιες τραγικές στιγμές λες και το βλέμμα της Αννούλας ήταν το καμπανάκι πούδινε το σύνθημα να κυριευτούμε από τ' ανεξήγητα αυτά γέλια.

Σε λίγο αρχίζουν ν' αρπάζουν διάφορες κοπέλες και να τις βγάζουν έξω από τη σκηνή. Δεν ξέρουμε πού τις παν, τι τις περιμένει. Κάθε φορά που άνοιγε το πανί της πόρτας, μας έπιανε ταχυπαλμία. Αναρωτιόμασταν ποιανής θα είναι τώρα η σειρά. Βγάζουν έξω κυρίως νέες κοπέλες και η αγωνία για την τύχη τους μας αναστατώνει. Καταλαβαίνουμε από τις φωνές τους πως τις οδηγούν προς τα κάτω. Άλλοτε πάλι παίρναν από το σωρό καμιά κοπέλα και την αρχίζανε στο ξύλο εκεί μπροστά στα μάτια όλων μας. Οι σκηνές ανατριχιαστικές. Η αγωνία αρχίζει να μας κυριεύει. Όσο βλέπουμε κι ακούμε τον βούρδουλα να πέφτει πάνω στα κορμιά των γυναικών τόσο σφιγγόμαστε η μία δίπλα στην άλλη. Σε κάθε ερώτηση του Αλφαμίτη «θα κάνεις δήλωση εσύ;» άκουγες ένα τρανταχτό «όχι!». Λες και πεισμάτωσαν οι γυναίκες και η φωνή τους ακουγόταν τόσο αποφασιστική.

Κάποιος Αλφαμίτης παίρνει από την παρέα μας την Ελένη και την Αθηνά. Οι κραυγές των γυναικών όσο πάνε και περισσεύουν. Η ένταση μέσα στη σκηνή κορυφώνεται, καθώς τους βλέπουμε να τραβολογάνε στο κέντρο της σκηνής κι άλλες κοπέλες για ξύλο. Τα μελανιασμένα κορμιά των γυναικών που χτυπήθηκαν

και κείτονται στη μέση της σκηνής μάς αγριεύουν. Με χτυποκάρδι περιμένει η κάθε μία τη σειρά της κι αυτή η αγωνία και η υπερένταση μ' έχει χτυπήσει άσχημα στο στομάχι. Πονάω ανυπόφορα. Δεν μπορώ να καθήσω, μα και να ξαπλώσω φοβάμαι. Απαγορεύεται.

Σε λίγο ακούμε το διάλογο ενός Αλφαμίτη με τη Σιούρα. Άγριος κι έξαλλος τη ρωτά αν θα κάνει δήλωση και μετά της πετά τη φράση: «Εσύ δεν ξέρεις τίποτα από το φόνο;». Και η Σιούρα όλο αγωνία γυρίζει να μας δει με μάτια γεμάτα ερωτηματικά: «Καλέ, για ποιο φόνο λέει;». Νόμιζε πως πραγματικά είχαν σκοτώσει κάποιαν.

Στη συνέχεια ρωτά την Ίρμα πού ήταν οργανωμένη κι η Ίρμα του απαντά: «ανακριτής είσαι εσύ; Ό,τι είχα να πω το είπα στην ανάκριση». Φουριόζος τότε αυτός την τραβά από την κουκούλα της και τη βγάζει έξω. Ένας άλλος Αλφαμίτης από τον Κολωνό βγάζει σε λίγο και την Αννούλα. Η παρέα μας αρχίζει ν' αραιώνει. Όλες έχουμε χάσει το χρώμα μας. Ο παροξυσμός στο στομάχι μου όσο πάει και δυναμώνει. Ο πόνος χτυπάει τώρα και πίσω στην πλάτη. Η Αλίκη μου λέει να ξαπλώσω και τα κορίτσια στέκονται μπροστά μου, γιατί απαγορεύεται να είμαστε ξαπλωμένες. Η Αλίκη –ας είναι οδοντογιατρός–, με ρωτά κάθε τόσο για το στομάχι μου, σα να θέλει να κάνει τη δική της διάγνωση.

Τα βογγητά των γυναικών που χτυπήθηκαν έχουν γεμίσει τη σκηνή. Αρχίζουμε να τρέμουμε με όσα βλέπουμε τριγύρω μας και δεν περιμένουμε πότε θα τελειώσουν. Όλες έχουμε αγριευτεί. Λες και ζούμε κάτι σαν τη νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου. Σε κάθε βουρδουλιά που πέφτει, τινάζομαστε κι εμείς σαν αυτόματα. Μερικές ηλικιωμένες τολμούν να τους πουν: «Τα παλικάρια δεν κάθονται να χτυπούν γυναίκες, αλλά στέκονται δίπλα σ' αυτούς τους έγκλειστους στην απομόνωση». Και τότε από τα νεύρα τους γαμ...σαν Χριστούς και Παναγίες. Άλλοι τα παρατούσαν και έφευ-

γαν κι άλλοι βαρούσαν με τα ρόπαλά τους πιο λυσσαλέα.

Καμιά από τις γυναίκες που ζήσαμε τη Μακρόνησο δεν θα ξεχάσει το τι ζήσαμε μέσα στις σκηνές αυτές.

Σε λίγο μέσα σ' εκείνη την κόλαση ακούμε τις σφυρίχτρες να βαράνε διάλυση. Αλαφιασμένα ουρλιαχτά: «Όλες να βγούνε έξω!». Δεν ξέρουμε τι σημαίνει. Τι θα μας κάνουν τώρα; Πού θα μας πάνε; Ακούμε πως πρόκειται για συσσίτιο. Πάλι καλά που σκέφτηκαν να μας ταΐσουν. Την πείνα την είχαμε ξεχάσει τελείως.

Κατηφορίζουμε προς τα καζάνια μπουλούκι ολόκληρο. Αυτό δείχνει πως μείναμε ακόμη πολλές. Άλλες τρέχουν ολοταχώς στους καμπινέδες. Κρατούμε με τα δυο χέρια τα τσίγκινα πιάτα μας. Φοβόμαστε μην τα πάρει ο δυνατός αέρας. Μπροστά στην κούζίνα σχηματίστηκε μια μεγάλη ουρά. Κρεμόμαστε εκεί όρθιες από την αχιστή κουτάλα. Από χθες βράδυ έχουμε να βάλουμε μπουκιά στο στόμα μας. Οι άντρες της κουζίνας μας σερβίρουν με συμπάθεια και πόνο μια ζεστή φασολάδα κι εμείς άπληστες και νηστικές την καταβροχθίζουμε με λαιμαργία. Το ότι ζεστάναμε το έντερό μας κάτι ήταν κι αυτό.

Τώρα ξανασμίξαμε όλες της παρέας μας. Η Ίρμα μας διηγείται πως την πήγε ο Αλφαμίτης σε μια σκηνή μόνη της και την άρχισε στα χαστούκια. Μα όταν για μια στιγμή αυτός βγήκε έξω, εκείνη τόσκασε και μπήκε σε άλλη σκηνή. Την Ελένη και την Αθηνά τις γνώρισε ένας Αλφαμίτης από τον Κολωνό και τις πήγε στα γραφεία του Α2 για «αλφάδιασμα»*, το ίδιο και την Αννούλα.

Η παρέα μας, όπως και η παρέα της καθεμιάς στην εξορία πήρε τη θέση της μάνας, της αδελφής. Γι αυτό τρέμαμε τόσο πολύ η μία για την άλλη. Μέσα σ' αυτές τις εφιαλτικές στιγμές ξεχάσαμε τα σπίτια μας.

* αλφάδιασμα: επίμονη «κατήχηση» από τους Αλφαμίτες, πλήση εγκεφάλου.

Αφού πέρασε η προθεσμία που μας έδωσαν για φαγητό ξανάρχισαν οι σφυρίχτρες και τα ουρλιαχτά τους ν' ανεβούμε για τις σκηνές. Λαχανιασμένες τρέχουμε να προλάβουμε τους καμπινέδες, να πλύνουμε το πιάτο μας στη θάλασσα. Συνωσιζόμαστε πάνω στ' απόκρημνα βράχια της Μακρονήσου.

Τώρα έχει πια σκοτεινάσει και το νησί με τις μαύρες σκηνές στη σειρά παίρνει μια πένθιμη όψη. Βαραίνει η ψυχή κι η αντοχή αρχίζει να μας εγκαταλείπει. Ας ήτανε για λίγο να μπορούσαμε να ξαποστάσουμε, να γείρουμε κάπου το κεφάλι μας απαλά, να ξεκουραστούμε. Μα οι Αλφαμίτες άρχισαν πάλι να μπαινοβγαίνουν στις σκηνές μας. Αυτή τη φορά κρατούν φακούς στα χέρια τους, γιατί μόλις που διακρίνεις τις σκιές από τα κορμιά μας.

Οι Μυτιληνιές σταθήκανε μπροστά στην πόρτα για να κρύψουν τα κορίτσια πίσω από τις βράκες τους. Όλες οι ηλικιωμένες προσπαθούν να προστατέψουν τα κορίτσια, που άρχισαν να τα δέρνουν με περισσότερη μανία και να ουρλιάζουν:

«Πάρτε το χαμπάρι. Μόνες μείνατε! Όλες οι άλλες έχουν υπογράψει». Καμιά μας δεν τους πιστεύει. Και μέσα στη σιωπή, στ' αυτιά μας φτάνει ένας πένθιμος ήχος. Θάλεγες πως παραμίλαγε κάποιο κοριτσάκι. Τσιτωμένα τ' αυτιά όλων μας να πιάσουμε τα λόγια που λέει. Κι από στόμα σε στόμα μαθαίνουμε πως είναι η Βαγγελιώ Σκευοφύλακα, που ουρλιάζει από τους πόνους, καθώς φωνάζει στον Κατσιμίχα: **«Χτύπα, ρε φασίστα, χτύπα όσο θες, μα εγώ το αίμα του αδερφού μου δεν θα τ' απαρνηθώ»** και η Βαγγελίτσα ήταν μόλις δεκαεφτά χρονών και σαν τη Βαγγελίτσα φάγανε ξύλο πολλές.

Καμιά μας δεν θα ξεχάσει το φτερούγισμα εκείνο της ψυχής μας τη βραδυά εκείνη με τους φακούς. Να πλανιέται τρεμάμενη η ψυχή σου μέσα στο σκοτάδι και απότομα να σταματά μπροστά σου το εκτυφλωτικό φως των φακών. Η χαμένη έκφραση των κοριτσιών που τις τραβολογούσαν από το χέρι για να τις

πάνε άλλες στα γραφεία για «αλφάδιασμα», άλλες σε μοναχικές σκηνές, άλλες στα βράχια κοντά στη θάλασσα και άλλες να τις χτυπούν βάνουσα εκεί μπροστά μας.

Μένουν βαθιά χαραγμένες οι εικόνες εκείνες του Ξυλοδαρμού και των βανδαλισμών πάνω στα κορμιά των γυναικών. Μάλιστα τις διατάζουν να βγάλουν τα παλτά τους για να γίνονται πιο αισθητά τα χτυπήματα καθώς σφύριζε ο βούρδουλας πάνω στο κορμί τους. Κι έρχεσαι κι αναρωτιέσαι: Αλήθεια, πώς μπόρεσαν παιδιά του ελληνικού λαού να σηκώσουν τα ρόπαλά τους και να χτυπήσουνε γυναίκες; Αυτό, λοιπόν, ήταν το σχολείο της «αναμόρφωσης», που το ευλογούσαν τόσες «εξέχουσες φυσιогνωμίες» του πνευματικού μας κόσμου; Σε αυτήν την κατάντια θα τους οδηγούσε το σύστημα της Μακρονήσου για να βλέπουμε τώρα μπροστά μας τα παιδιά αυτά να μαστιγώνουν ανελέητα ανυπεράσπιστες γυναίκες; Μ' αυτή την διαπαιδαγώγηση θα μεταμόρφωναν τα παιδιά αυτά, για να τα εντάξουν μετά στους κόλπους της πατρίδας;

Δεν πέρασε όμως πολλή ώρα και σε λίγο ακούμε από τα μεγάφωνα πως θα επιτραπεί στις γυναίκες του ΕΣΑΓ και δεύτερο επισκεπτήριο. Η διοίκηση θα σκέφθηκε πως η στιγμή είναι κατάλληλη. Έτσι με το σούρουπο, όταν αρχίζει να σε τυλίγει περισσότερος φόβος και αγωνία, να ξαναρθούμε σ' επαφή με τους άντρες μας, τ' αδέλφια μας, τους πατεράδες μας. Μετά το ξύλο όλο και θα είχαν την αγωνία μας. Όλο και θα μπορούσαν να μας επηρεάσουν για να μην πάθουμε τα χειρότερα.

Κι έβλεπες ο ένας να ψάχνει να βρει τον άλλον. Κι άκουγες ονόματα και ρωτούσαν ποιές χτυπήθηκαν και τρέχανε να βρουνε τις δικές τους. Και τα μεγάφωνα να φωνάζουν ασταμάτητα: «Φαντάροι και ιδιώτες πάρτε τις γυναίκες σας. Μην τις αφήσετε εδώ τη νύχτα που μας έρχεται! Σε λίγο μπορεί να είναι πολύ αργά!».

Έτσι πολλές γυναίκες που άντεξαν τόσες ταλαιπωρίες στη μακρόχρονη εξορία τους, τώρα γιατί ο άντρας τους είχε υπογράψει και ανησυχούσε γι αυτές, πήγαιναν και υπέγραφαν.

Όλες μας με την αγωνία στο πρόσωπο δεν περιμένουμε πότε να φέξει. Είμαστε σίγουρες πως το φως της ημέρας θ' απαλύνει τον πόνο μας, θα συνεφέρει το νου μας. Το μόνο που μας δίνει κουράγιο είναι το φως της αυγής, που δισταχτικά απλώνεται πάνω στις σκηνές μας. Είναι σίγουρο πως η μέρα θα μας ηρεμήσει και το φως θα διώξει τη σκοτεινιά της ψυχής και της φύσης. Με το φως ο νους είναι πιο ήμερος, οι δυνάμεις και το κουράγιο δυναμώνουν.

Όταν κάποτε πήρε τέλος η εφιαλτική αυτή νύχτα, άρχισαν να κυκλοφορούν και τα πρώτα νέα: «Η Βαγγελιώ Σκευοφύλακα σακατεύτηκε από το ξύλο· έχασε τα λογικά της. Η Σόνια Κώνστα και η Στέλλα Παπαλώκα πάθανε εγκεφαλική διάσειση. Η Ελένη Λαμπάκη χτυπήθηκε άσχημα στο κεφάλι. Την Νίκη Σιαφλέκη την είδε η Αννούλα μέσα στο αίμα».

Από παντού μαθαίνουμε το πιο συνταρακτικό νέο. Κάτι αιματώματα και χτυπήματα από κλωτσιές αυτά δεν θεωρούνται άξια λόγου. Στη δική μας σκηνή βλέπουμε κατάχαμα την Κασιανή Καρζή πρησμένη σαν μπαλόνι να μην μπορεί να σηκωθεί, το ίδιο και η Παρθένα Χαρμανίδου. Αρχίζουν να κουβαλούν όλες τις χτυπημένες σε κάτι πρόχειρες σκηνές, τα λεγόμενα αναρρωτήρια, στις οποίες «ανανήψαντες» γιατροί δώσανε τις πρώτες βοήθειες.

Κι έβλεπες κορμιά μελανιασμένα, πόδια με μώλωπες, πρησμένα, εγκεφαλικά κατάγματα, γυναίκες μέσα στα αίματα, άρρωστες σε κακά χάλια, ήταν ένα θέαμα φριχτό.

Εκείνο το βράδυ που αποφάσισαν να χτυπήσουν τις γυναίκες, όλες οι σκηνές των φαντάρων, όλοι οι κλωβοί των ιδιωτών, ακόμα και οι χαράδρες είχαν βουβαθεί όλες. Του καθενός η σκέψη κείνο το βράδυ πετούσε στις γυναίκες. Ο πατέρας που

είχε την κόρη του, ο γιος τη μάνα, την αδελφή του, όλων η σκέψη βρισκόταν στον κλωβό των γυναικών. Το βράδυ εκείνο μία μόνο σκέψη κυριαρχούσε στη Μακρόνησο: **ΑΠΟΨΕ ΧΤΥΠΟΥΝΕ ΤΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ!**

Κι οι γλάροι, που πετούσαν πάνω στην αφρισμένη θάλασσα, λες και αγρίεψαν κι αυτοί και βάλθηκαν να μεταφέρουν με τα κρωξίματά τους τα νέα του Ξυλοδαρμού των γυναικών στην άλλη άκρη. Οι νοσοκόμοι, που μπαινόβγαιναν στις σκηνές, μάς λέγανε να κάνουμε υπομονή κι όπου νάσαι θα τελειώσει, έξω η διεθνή κοινή γνώμη διαμαρτύρεται έντονα για μας και η εφημερίδα «ΜΑΧΗ», η μόνη αριστερή εφημερίδα που κυκλοφορεί, γράφει συνέχεια για τις γυναίκες.

Αποφασισμένες να ζήσουν και μέσα στα σύρματα· ωστόσο πολλές είναι σοβαρά άρρωστες, μα η διοίκηση ζητά δήλωση για να τις αφήσει. Καθιστές δεξιά η Μαργούλα και η Ρόζα Λαζαρίδου.